

CAPITOLUL I

ELEMENTE INTRODUCTIVE

[1] Acțiunea pauliană, sau revocatorie (în limbajul legiuitorului modern), este una dintre instituțiile grandioase ale sistemului de drept de sorginte romano-germanică (continentală). Cu o existență milenară, un veritabil *colossus* juridic, acțiunea pauliană a rămas și în contemporaneitate o instituție vie cu o uzitare practică deosebită. Neîmpărtășind soarta colosului lui Percy Bysshe Shelley, din desăvârșitul său sonet „Ozymandias”¹, iată, vorbim și acum despre acțiunea pauliană la timpul prezent².

¹ Mi-a povestit un călător venit/Dintr-un străvechi meleag; - Două picioare/De piatră-ntr-un deșert am întâlnit./Alături, în nisip, o față care,/Prin rânjetu-i pe gură-ncremenit/Vădea că al ei sculptor deslușise/Acele patimi, ce-au rămas întregi - /Când inima ce le-a hrănit, murise./Pe soclu, limpezi, câteva cuvinte:/- Sunt Ozymandias, rege peste regi./Priviți-mi, oameni, chipul maies-tuos!/Nimic n-a mai rămas ca mai înainte. (Traducere Petre Solomon).

² Remarcabil s-a exprimat aici Avocatul General Damaso Ruiz-Jarabo Colomer în concluziile sale prezentate la data de 16 octombrie 2008 în cauza CEJ *Seagon c. Deko Marty* (C-339/07): §23. Protejarea creditorului de manevrele abuzive ale debitorilor s-a îmbunătățit considerabil de-a lungul timpului. Dreptul roman este cel care a dat naștere primelor considerații juridice asupra acestei probleme, deși la începuturile lor acestea nu s-au remarcat ca un model de moderație și de echitate. § 24. *Actio per manus iniectio*, formă primitivă de acțiune revocatorie, era un instrument executoriu care îi dădea creditorului dreptul să îl vândă ca sclav pe debitor, chiar împreună cu familia sa, sau să îl omoare dacă existența creditului era recunoscută prin judecată sau prin mărturisire. Tabla III din Legea celor XII Table confirmă în mod foarte expresiv duritatea regimului procedural roman, încheind capitolul consacrat creditorilor cu celebra maximă „*adversus hostem aeterna auctoritas esto*” (împotriva dușmanului, revendicarea este eternă). § 25. Spre anii 150-125 î.Hr., un pretor pe nume Paulus, despre care se știu puține lucruri, a contribuit la depășirea formalismului acțiunilor civile primitive, enunțând un concept cu caracter personal și discreționar care să îi permită creditorului să anuleze actele realizate în mod fraudulos și în dezavantajul său de către debitor. Câteva secole mai târziu, Digeste a consolidat versiunea cea mai elaborată a *actio pauliana*, făcând-o să fuzioneze, în configurația sa clasică, cu *interdictum fraudatorium*. Începând din acest moment, *actio pauliana* s-a dezvoltat pe baza *alienatio*

[2] Vechiul nostru Cod civil reglementa acțiunea pauliană în cuprinsul art. 975, practic un calc al art. 1.167 din Codul Napoleon³. Cum just s-a exprimat: acțiunea pauliană a fost preluată din dreptul roman, iar motivul pentru care Codul francez spune atât de puțin despre ea este deoarece regulile ce-i sunt aplicabile au fost stabilite prin tradiție. Există totuși cel puțin o importantă diferență între acțiunea romană și acțiunea modernă. În dreptul roman, acțiunea era introdusă de către *curator bonorum* sau sindic (*or syndic* se exprimă autorul citat) pentru creditorii privați ca un corp. Era o acțiune colectivă. În dreptul modern este o acțiune individuală introdusă de către unul dintre creditorii, iar proprietatea recuperată, cel puțin potrivit opiniei dominante în Franța, nu se întoarce în masa generală⁴.

(înstrăinarea), a *eventus fraudis* (prejudiciul), a *fraus* (frauda) și a *participatio fraudis* (cunoașterea fraudei). § 26. Două mii de ani reprezintă o perioadă de timp suficientă pentru ca dreptul și practicienii săi să progreseze. Cu toate acestea, geniul juriștilor romani a permis acțiunii pauliene să își mențină intacte principiile caracteristice până astăzi. În pofida diferențelor existente între ordinile juridice ale statelor membre, există un cod genetic comun al soluțiilor pe care acestea le oferă ca răspuns la actele de dispoziție asupra patrimoniului realizate prin fraudarea drepturilor creditorilor. Astfel, acțiunea pauliană este concepută astăzi ca o excepție de la principiul efectului relativ al contractelor și este contrară normei potrivit căreia o persoană care nu este parte la un contract nu poate nici beneficia și nici suferi de pe urma consecințelor juridice ale acestuia. Ordinea juridică din majoritatea statelor membre recunoaște faptul că, în esență, acțiunea pauliană nu implică *compensarea*, ci *prezervarea* drepturilor creditorului asupra patrimoniului debitorului. Din punct de vedere procedural, acțiunea pauliană este exercitată împotriva unui terț care a achiziționat bunul litigios, deși debitorul este citat în mod frecvent pentru ca hotărârea pronunțată să îi fie opozabilă.

³ Art. 975 C. civ.: Ei pot asemenea, în numele lor personal, să atace actele viclene, făcute de debitor în prejudiciul drepturilor lor; art. 1.167 C. civ. fr.: *Ils peuvent aussi, en leur nom personnel, attaquer les actes faits par leur débiteur en fraude de leurs droits.*

⁴ În acest sens, a se vedea F.P. Walton, *The Egyptian Law of Obligations. A comparative study with special reference to the French and the English law*, vol. II, London, 1920, p. 106. Acțiunea căreia legea îi acordă acest efect este cunoscută în doctrină sub numele de acțiune revocatorie. O vom numi frecvent, de asemenea, acțiune pauliană, *pauliana actio*, după numele pretorului roman care a introdus-o primul în edict. Un titlu întreg al Digestelor îi este consacrat,

[3] Noul Cod civil⁵, în materia aici analizată, a augmentat cadrul legal, dedicându-i dispozițiile art. 1.562-1.565. Indubitabil, deși în cadrul expunerii de motive nu găsim vreo trimitere expresă, legiuitorul național modern s-a inspirat, pentru acțiunea revocatorie, din Codul civil Québec (textele art. 1631-1636), pe care le-a copiat aproape la indigo. Având, în prezent, o reglementare mai amplă și mult mai detaliată a instituției acțiunii pauliene decât anterior, natural, apelarea și întoarcerea la tradiție va fi mult diminuată. Totuși, chiar tradițiile dreptului roman, așa cum se va observa în cuprinsul prezentei, pot constitui o sursă interpretativă extrem de utilă, subsumat însă preeminenței textului de lege, deoarece, cum frumos s-a exprimat François Laurent: „*et la loi l'emporte sur le principes*” – legea biruie asupra principiilor.

[4] Cu toate acestea, opinăm că trebuie în mod imperios ca, pe lângă analiza doctrinei și jurisprudenței din Québec, să ne aplecăm constant și asupra celei franceze (inclusiv belgiene), deoarece extrem de multe „elemente” ale acțiunii pauliene au fost codificate (de către legiuitorul canadian și ulterior de cel național) tocmai prin preluarea a ceea ce a fost câștigat via literaturii de specialitate și practicii instanțelor franceze, confruntate cu aplicarea și interpretarea textului „lacunar” al art. 1.167 din Codul Napoleon.

Dorim a menționa încă din această porțiune introductivă a lucrării că, în urma **reformei Codului civil francez**, prin

titlul VIII din cartea XLII. Legislația noastră s-a mărginit a stabili principiul în trei linii, ceea ce nu poate fi explicat decât prin a-i atribui intenția de a se referi la tradiție; această materie este deci în tot tradițională. Doctrina și jurisprudența sunt unanime asupra acestui punct – pentru acest cadru ideatic, a se vedea G. Baudry-Lacantinerie, L. Barde, *Traité Théorique et Pratique de Droit Civil. Des obligations*, t. 1, Paris, 1897, p. 554. (N) Foarte frumos, într-o lucrare din păcate aproape uitată, s-a afirmat: Din cauza importanței chestiunii, legiuitorul francez, ca și cel român din 1865, ar fi putut fi mai puțin sgârțit, ușurând în mare parte sarcina interpretatorului care, neavând sprijinul legii, a trebuit să întrebe dreptul roman, unde s-a născut această instituție, istoria dreptului și dreptul comparat, pentru ca să poată da soluțiuni juridice conforme cu cerințele științei și mediului social – Al. Otetelișanu, *Acțiunea pauliană*, București, 1940, p. 3.

⁵ Legea nr. 287/2009, republicată în M. Of. nr. 505 din 15 iulie 2011.

Ordonanța nr. 2016-131 din 10 februarie 2016 (intrată în vigoare doar la data de 1 octombrie 2016), art. 1167 a fost abrogat. Evident însă că acțiunea pauliană nu putea dispărea dintr-un codex civil grandios (cum este cel francez), textul normativ fiind doar modernizat, actualmente instituția în discuție regăsindu-se reglementată în art. 1341-2⁶.

[5] Pentru o cât mai ușoară receptare, asemenea pentru facilitarea studiului, vom reda mai jos textele naționale care vor face

⁶ (N) În formularea: „*Le créancier peut aussi agir en son nom personnel pour faire déclarer inopposables à son égard les actes faits par son débiteur en fraude de ses droits, à charge d'établir, s'il s'agit d'un acte à titre onéreux, que le tiers cocontractant avait connaissance de la fraude*”; într-o traducere personală: Creditorul va putea de asemenea acționa în numele său personal pentru a se declara inopozabile în ceea ce-l privește actele făcute de către debitorul său în fraudă drepturilor sale, cu sarcina de a stabili, dacă este un act cu titlu oneros, că terțul a avut cunoștință de fraudă. S-a afirmat vizavi de acest nou text (regăsit sub art. 1341-2 C. civ. fr.) că: nu a schimbat în mod fundamental acțiunea. Nu putem decât a regreta că nu există nicio precizare asupra naturii creanței, însă în acest caz jurisprudența anterioară, care admite ca creanță să fie doar certă în principiu, ar trebui să continue să se aplice. Observăm că distincția jurisprudențială asupra probei complicității terțului în materia actelor cu titlu oneros este înscrisă de azi înainte în lege – P. Barban, *Régime Général des Obligations. La Sauvegarde de L'obligations* (curs online), consultat la data de 25 martie 2018 pe site-ul: https://cours.unjf.fr/repository/coursefilearea/file.php/213/Cours/01_item/index10.htm. Într-o altă opinie: Reglementată prin art. 1341-2 C. civ., aperturile ordonanței în ceea ce o privește sunt mai puțin importante. Această dispoziție consolidează esențialmente jurisprudența anterioară. Acest articol dispune, în primul rând, că sancțiunea fraudei pauliene este inopozabilitatea, ci nu nulitatea (...). În al doilea rând, acest articol confirmă că atunci când actul fraudulos este cu titlu oneros, inopozabilitatea este condiționată de cunoașterea de către terț a fraudei (...). Pentru restul, tăcerea permite a relua pozițiile jurisprudențiale trecute: creditorul trebuie să justifice drepturi, în principiu, anterioare actului fraudulos, o fraudă a drepturilor creditorului trebuie să fie comisă, ceea ce permite a relua jurisprudența care pretinde cel puțin o conștientizare a prejudiciului cauzat... Totuși, regretăm că textul nu amintește în mod formal cerința unui prejudiciu cauzat creditorului ca atingerea solvabilității debitorului (...). Precizări ar fi fost în egală măsură binevenite în ceea ce privește caracterele creanței: certă la ziua actului fraudulos, trebuie să fie aceasta exigibilă și lichidă în ziua acțiunii pauliene? – M. Mekki, *Les incidences de la réforme du droit des obligations sur le droit des sociétés: rupture ou continuité?*, în Rev. Sociétés 2016, p. 711.

obiectul analizei prezentei lucrări acompaniate și de dispozițiile „inspiraționale” din Codul civil din Québec, atât în forma lor originală, cât și sub o traducere personală:

CODUL CIVIL ROMÂN

Art. 1.562. Noțiune. (1) Dacă dovedește un prejudiciu, creditorul poate cere să fie declarate inopozabile față de el actele juridice încheiate de debitor în fraudă drepturilor sale, cum sunt cele prin care debitorul își creează sau își mărește o stare de insolabilitate.

(2) Un contract cu titlu oneros sau o plată făcută în executarea unui asemenea contract poate fi declarată inopozabilă numai atunci când terțul contractant ori cel care a primit plata cunoștea faptul că debitorul își creează sau își mărește starea de insolabilitate.

Art. 1.563. Condiții privitoare la creanță. Creanța trebuie să fie certă la data introducerii acțiunii.

Art. 1.564. Termen de prescripție. Dacă prin lege nu se prevede altfel, dreptul la acțiune se prescrie în termen de un an de la data la care creditorul a cunoscut sau trebuia să cunoască prejudiciul ce rezultă din actul atacat.

Art. 1.565. Efectele admiterii acțiunii. (1) Actul atacat va fi declarat inopozabil atât față de creditorul care a introdus acțiunea, cât și față de toți ceilalți creditori care, putând introduce acțiunea, au intervenit în cauză. Aceștia vor avea dreptul de a fi plătiți din prețul bunului urmărit, cu respectarea cauzelor de preferință existente între ei.

(2) Terțul dobânditor poate păstra bunul plătind creditorului căruia profită admiterea acțiunii o sumă de bani egală cu prejudiciul suferit de acesta din urmă prin încheierea actului. În caz contrar, hotărârea judecătorească de admitere a acțiunii revocatorii indisponibilizează bunul până la încetarea executării silite a

creanței pe care s-a întemeiat acțiunea, dispozițiile privitoare la publicitatea și efectele clauzei de inalienabilitate aplicându-se în mod corespunzător.

CODUL CIVIL QUÉBEC

Art. 1631. Le créancier, s'il en subit un préjudice, peut faire déclarer inopposable à son égard l'acte juridique que fait son débiteur en fraude de ses droits, notamment l'acte par lequel il se rend ou cherche à se rendre insolvable ou accorde, alors qu'il est insolvable, une préférence à un autre créancier.

Traducere:

Art. 1631. Creditorul, dacă a suferit un prejudiciu, poate face a se declara inopozabile, în privința sa, actele juridice făcut de debitorul său în fraudă drepturilor sale, cum sunt actele prin care acesta s-a făcut sau a căutat a se face insolubil ori a acordat, în timp ce este insolubil, o preferință unui alt creditor.

Art. 1632. Un contrat à titre onéreux ou un paiement fait en exécution d'un tel contrat est réputé fait avec l'intention de frauder si le cocontractant ou le créancier connaissait l'insolvabilité du débiteur ou le fait que celui-ci, par cet acte, se rendait ou cherchait à se rendre insolvable.

Traducere:

Art. 1632. Un contract cu titlu oneros sau o plată făcută în executarea unui astfel de contract este considerată făcută cu intenția de a fraudă dacă cocontractantul sau creditorul a cunoscut insolvabilitatea debitorului sau faptul că acesta, prin acel act, s-a făcut sau a căutat a se face insolubil.

Art. 1633. Un contrat à titre gratuit ou un paiement fait en exécution d'un tel contrat est réputé fait avec l'intention de frauder, même si le cocontractant ou le créancier ignorait ces faits,

dès lors que le débiteur est insolvable ou le devient au moment où le contrat est conclu ou le paiement effectué.

Traducere:

Art. 1633. Un contract cu titlu gratuit sau o plată făcută în executarea unui astfel de contract este considerată făcută cu intenția de a frauda, chiar dacă cocontractantul sau creditorul ignoră acest fapt, atunci când debitorul este insolubil sau a devenit insolubil la momentul când contractul este încheiat sau plata efectuată.

Art. 1634. La créance doit être certaine au moment où l'action est intentée; elle doit aussi être liquide et exigible au moment du jugement sur l'action.

La créance doit être antérieure à l'acte juridique attaqué, sauf si cet acte avait pour but de frauder un créancier postérieur.

Traducere:

Art. 1634. Creanța trebuie să fie certă la momentul în care acțiunea este intentată; ea trebuie să fie asemenea lichidă și exigibilă la momentul hotărârii asupra acțiunii.

Creanța trebuie să fie anterioară actului atacat cu excepția dacă acel act are ca scop de a frauda un creditor posterior.

Art. 1635. L'action doit, à peine de déchéance, être intentée avant l'expiration d'un délai d'un an à compter du jour où le créancier a eu connaissance du préjudice résultant de l'acte attaqué ou, si l'action est intentée par un syndic de faillite pour le compte des créanciers collectivement, à compter du jour de la nomination du syndic.

Traducere:

Art. 1635. Acțiunea trebuie, sub pedeapsa decăderii, să fie intentată înaintea expirării unui termen de un an socotit din ziua în care creditorul a avut cunoștință de prejudiciul rezultat din

actul atacat sau, dacă acțiunea este intentată de către un sindic de faliment în contul creditorilor colectivi, socotit din ziua numirii sindicului.

Art. 1636. Lorsque l'acte juridique est déclaré inopposable à l'égard du créancier, il l'est aussi à l'égard des autres créanciers qui pouvaient intenter l'action et qui y sont intervenus pour protéger leurs droits; tous peuvent faire saisir et vendre le bien qui en est l'objet et être payés en proportion de leur créance, sous réserve des droits des créanciers prioritaires ou hypothécaires.

Traducere:

Art. 1636. Atunci când actul juridic este declarat inopozabil în privința creditorului, el este asemenea în privința altor creditori care puteau intenta acțiunea și care au intervenit pentru protejarea drepturilor lor; toți vor putea sechestra și vinde bunul care este obiectul și să fie plătiți în proporție de creanța lor, sub rezerva drepturilor creditorilor prioritari sau ipotecari.